

מטה ואני חזרנו לחזרנו במלון. בקומה היה כבר כיבוי אורות. הגנינה נדמה, החדרים נסגרו, בפרוזדור הלכה "בבושקה", בסגנון מפקחת הקומה בבתי המלון הרוסיים וחילקה שוקולד לכל חדר. "Gute Nacht" - לילה טוב!

למחרת, ליד שולחן ארוחת הבוקר, תכננו את היום. רצינו לראות משהו מלייפציג ובשעות הצהריים לצאת לווריצן. לבסוף לנסוע ללון בברלין, שם הוזמנו חדרים ב-'Grand'. ובכן - יום ארוך.

ביקורם של פופי וקורט אצל המכרים (וכך - הביקור השני כעבור יומיים) אישר כל מה שהיה ידוע זה מכבר במערב, על רמת החיים של המעמד הבינוני במשטר הקומוניסטי ופרט לסנסציה הסנטימנטלית לא גילו דבר חדש. אלא שצריך היה להיות ישראלי, קיבוצניק לשעבר, שידע את ימיו דווקא בעבר השני של המתרס, כדי לחוש בחוסר ההגיון לנסות לראות את הבעיות הכלכליות-חברתיות שם דרך עיניים מערביות. לעומת דלות השוק במוצרי צריכה מגוונים עמדו שירותים סוציאליים וסובסידיות ביד רחבה ביותר. שכן דירה מסובסדת עד כדי תשלום שכר דירה חודשי מגוחך, חינוך חינם - מהגנון ועד לאוניברסיטה - ביטוח בריאות ממלכתי (אם כי ברמה נמוכה מן המערב), קרנות פנסיה נדיבות, חופשות והבראה ומשכורות גבוהות לפקידות הגבוהה - כל זה שווה כסף, כל אלה הם רמת חיים. לאור עובדות אלו כמה בנאלי להזכיר את מימרתו של מילטון פרידמן: "There is no free lunch". לבסוף, בכל זאת יש לשלם עבור כל ההטבות, כאשר הכלכלה הלאומית אינה מכסה אותם. ואז מעבר למצרכים הבסיסיים אין השוק מסוגל לספק צריכה מגוונת וחופשית. הזמנת רכב, דגם מקומי ירוד, הוא עניין של 10 שנים. משכורות מצטברות, איפוא, בחשבונות חסכון, למיליארדים, מאחר ואין למה להוציא את הכסף. אך המציאות המחכה מאחורי הגעגועים והחלומות על כלכלת שוק מערבי עם תמורות מפליגות, היא מציאות אפורה ומפחידה: למעשה ערך הרכוש הלאומי המזרח-גרמני בהשוואה למערב גרמניה הוא 1:10 ואף פחות. ההמרות הנדיבות של קוהל (חלקית 1:1) לא יטשטשו את האמת המרה שרמת המחירים תעלה פי ששה, ביטוח בריאות וביטוח סוציאלי ייפך לפרטי, גן, חינוך תיכון וחינוך גבוה אולי יינתנו חינם, אך נטל המסים יעלה לאין שיעור. המשכורות לא תעלינה עם מדד יוקר המחיה, מקומות העבודה יתפוררן בתחרות השוק החופשי. זו כמובן החוכמה של היום, חוכמה שלאחר מעשה. הכלכלנים ידעו זאת קודם, אך אלו ברירות היו? המפולת החלה במזרח כולו.

אך בינואר '90 עדיין אפשר היה להתחמם ברומנטיקה של הפער ברמת החיים בין מערב ומזרח, כשהמשטר היה עדיין קומוניסטי, בראשותו של מודורוב, שהכין את עמו לבחירות חופשיות ולאיחוד מטבע. הדיון נסב על שאלת הפער ברמת החיים. בסופו של דבר, השאלה האם מדיניות הסעד רחבת הידיים, של המשטר הקומוניסטי, אינה עדיפה על רמת חיים גבוהה יותר, נותרה כשאלה אקדמית. הגוש הקומוניסטי התמוטט, כי הכלכלה המונחית והמפגרת לא היה מסוגלת להשיג את היעדים האסטרטגיים שהמשטר קבע לעצמו. זכרתי את דברי המרצה למרקסיזם בסמינר העבודה בעין-חרוד ב-1954: "ברגע שהפועל הסובייטי ישיג את תפוקת הפועל האמריקאי, הוא יביא לקץ הקפיטליזם בעולם". המשק הקומוניסטי לא ניצח את כלכלת המערב ואוי למנוצח - גרמניה המזרחית הייתה חלון הראווה לתוצאות.

כל מה שכדאי לראות בלייפציג בביקור חטוף, נמצא במרכז העיר העתיקה: כנסיית סט. תומס וקברו של באך. במגרש החניה שממול לכנסייה עומדת בבושקה עגולה וצחקנית ומוכרת כרטיסי חניה. "הביטו", היא צועקת, במבטא סכסוני קלאסי, בהבחינה במספר המערבי ברכנו, "הביטו, שם למעלה", ומצביעה על הצריח, שמקשט את המבצר העתיק הסמוך לכנסייה. "תראו, שם למעלה התמקם ה'שטאזי', ימח שמם, עכשיו העיפו אותם משם". אכן, הצריח משופץ צלחות ואנטנות, שהיו מכבדות תחנת כבלים לעיר שלמה. כדי להפיג את התרגשותה, אנו מתפעלים מן המראה וניגשים לכנסייה. גם בכנסייה מוכרים כרטיסי כניסה. היום היא יותר מוזיאון ממקום תפילה. הכנסייה קטנה מאוד, במושגי הגודל המקובלים היום, וביצוע יצירות באך עם מקהלה בימיו שם, הייתה, לפי המושגים של ימינו, הופעה קאמרית. העוגב העתיק ודאי לא עמד בעומס, לכן הוכנס עוגב שני בתקופה מאוחרת יותר. קברו של באך נמצא באגף צדדי של הכנסייה, אך נדמה כאילו אינו נמצא שם מסוף המאה ה-18, אלא שהועבר לשם כ-150 שנים מאוחר יותר, כאשר באך החל להתפרסם ויצירותיו הפכו למוערכות.